

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

БЕЛЯВЦЕВА ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 657:664.3.008.01

**ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ
В ТОРГОВО-ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Спеціальність 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському державному університеті харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат економічних наук, доцент
Крутова Анжеліка Сергіївна,
Харківський державний університет харчування та торгівлі, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту.

Офіційні опоненти доктор економічних наук, професор
Кужельний Микола Васильович,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, завідувач кафедри обліку підприємницької діяльності;

кандидат економічних наук, професор
Верига Юстина Андріївна,
Полтавський університет споживчої кооперації України, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту.

Провідна установа Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля, кафедра обліку та аналізу господарської діяльності, Міністерство освіти і науки України, м. Луганськ.

Захист відбудеться 07 червня 2006 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К64.088.02 у Харківському державному університеті харчування та торгівлі за адресою:

61051, Харків-51, вул. Клочківська, 333, ауд. 45.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі за адресою:

61051, Харків-51, вул. Клочківська, 333.

Автореферат розісланий 06 травня 2006 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.Л.Савицька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах нестабільності економіки, підвищення підприємницького ризику все більш актуальними постають питання ефективності управління господарською діяльністю підприємств. Успіх бізнесу залежить від правильної стратегії, визначеної керівником підприємства. Важливим засобом одержання повної й достовірної інформації про ресурси, зобов'язання, результати діяльності підприємства та своєчасного подання цієї інформації користувачам є бухгалтерський облік.

На базі інформації бухгалтерського обліку є можливість будувати динамічні моделі функціонування об'єктів управління, що допомагає керівникам підприємств правильно планувати, ефективно контролювати виробничу діяльність. Тому настала об'єктивна необхідність розкрити нові можливості бухгалтерського обліку в нових умовах господарювання.

Проведені дослідження показали, що вітчизняна система бухгалтерського обліку потребує суттєвого удосконалення. Зокрема, недостатньо розкриті методологічні та прикладні положення щодо критеріїв ефективності виробництва для досягнення стратегічних цілей, потрібно створити систему обліково-управлінської інформації щодо інвестиційних ризиків, є потреба розширити класифікацію витрат, потрібен більш повний арсенал показників для аналізу господарської діяльності тощо.

Для більш повного відображення облікових даних, які складають інформаційну базу стратегічного управління, необхідна організація управлінського (внутрішньогосподарського) обліку.

У теоретичну розробку й дослідження проблем теорії й методології, організації та розвитку управлінського обліку значний внесок внесли вітчизняні й зарубіжні вчені: С.Ф. Голов, М.В. Кужельний, В.В. Єфименко, Л.В. Нападовська, В.В. Сопко, Н.Г. Кислиця, Н.Г. Чумаченко, С.А. Ніколаєва, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов, В.І. Ткач, Р. Ентоні, К. Друрі, Р. Манн, Ч. Хорнгрен та ін. Однак, досліджень щодо організації управлінського обліку в торгово-виробничих підприємствах недостатньо.

Актуальність, теоретична та практична значимість, недостатність наукових розробок у галузі методики й організації управлінського обліку в торгово-виробничих підприємствах обумовили вибір теми, мету і завдання дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дисертаційне дослідження проводилося відповідно до планів науково-дослідних робіт Харківського державного університету харчування та торгівлі за темами: 18-03-04Б „Організаційно-методичні аспекти удосконалення управлінського обліку в промислових підприємствах” (особистий внесок здобувача полягає в систематизації класифікації витрат та удосконаленні організаційно-методичних аспектів їх обліку) і 18-05-06Б (державний реєстраційний номер 0105U002045) „Організаційно-методичні аспекти удосконалення обліку та аудиту на малих підприємствах” (особистий внесок полягає у розробці пропозицій, щодо побудови автоматизованої системи обліку витрат на малих підприємствах). У рамках наукової програми проаналізовано теоретичні розробки з питань організації обліку витрат у системі управлінської бухгалтерії та запропоновано напрямки їх вдосконалення.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці наукових і практичних рекомендацій з адаптації технологій управлінського обліку і бюджетування на українських торгово-виробничих підприємствах та визначенні напрямів їх подальшого вдосконалення з метою забезпечення ефективного функціонування підприємств.

Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові та прикладні завдання дослідження:

дати оцінку сучасним тенденціям розвитку методології та інструментарію управлінського обліку;

виявити характерні риси витрат торгово-виробничого підприємства та запропонувати їх науково-обґрунтовану класифікацію;

розробити методичні рекомендації щодо впровадження на торгово-виробничих підприємствах системи управлінського обліку;

запропонувати методіку організації бюджетування як компоненти управлінського обліку торгово-виробничого підприємства;

розробити систему бюджетних показників для українських підприємств (на прикладі торгово-виробничого підприємства ТОВ “МТД” м. Харків);

визначити принципи проектування управлінських інформаційних систем;

уточнити номенклатуру витрат торгово-виробничих підприємств і проаналізувати їх за центрами відповідальності в умовах АРМБ;

розробити методичні рекомендації з використання автоматизованих інформаційних технологій в управлінському обліку.

Об'єктом дослідження є процес організації управлінського обліку на торгово-виробничих підприємствах Харківської області. *Предметом дослідження* є теоретичні основи та діюча практика обліку та аналізу витрат і їх удосконалення в умовах створення управлінської бухгалтерії.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є економічна теорія щодо розкриття сутності управлінського обліку в інформаційній системі підприємства та його моделювання в господарську діяльність торгово-виробничих підприємств. Теоретичною основою дослідження стали наукові розробки вітчизняних і зарубіжних авторів з проблем фінансового й управлінського обліку, законодавчі й нормативні акти України, інструктивні матеріали, матеріали Держкомстату України, дані бухгалтерського обліку комерційних підприємств Харківської області, матеріали періодичних видань, наукових конференцій, монографічних досліджень.

У роботі використано евристичні методи експертних оцінок і контрольних опитувань (при анкетному дослідженні процесу адаптації управлінського обліку на торгово-виробничих підприємствах Харківської області); метод асоціацій і аналогій (при розробці методіки управлінського обліку комерційної діяльності торгово-виробничого підприємства); метод групування та порівняння (при розробці питань удосконалення бухгалтерських записів з обліку витрат торгово-виробничого підприємства в системі управлінської бухгалтерії); математичні методи (при побудові моделей ефективного управління товарними запасами торгово-виробничого підприємства в умовах комп'ютерної обробки облікових даних).

Обробка інформації здійснювалася з використанням табличного процесора Excel і пакета прикладних програм Statistica.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних положень та розробці науково-обґрунтованих рекомендацій з організації управлінської бухгалтерії, удосконалення обліку витрат і формування бюджетів в торгово-виробничих підприємствах в умовах комп'ютерних технологій.

У процесі дослідження отримано наступні найбільш вагомні результати:

Вперше:

- запропоновано концепцію побудови системи трьохрівневого бюджетування, адаптованої до специфіки діяльності торгово-виробничих підприємств, що дозволяє підвищити ефективність стратегічного та оперативного управління;

- розроблено модель автоматизованої системи управлінського обліку на базі ППП „1С: Управління торгівлею”, що дозволяє формувати й спрямовувати інформаційні потоки за такими етапами поповнення бази знань підприємства торгівлі: постановка управлінської задачі, формування вхідної інформації; формування бази даних та АБС аналіз привабливості.

Удосконалено:

- класифікацію витрат торгово-виробничого підприємства на підставі виділених груп: витрати на формування договірної політики, витрати на формування асортиментної політики та витрати, пов'язані із задоволенням вимог покупців до якості. Це дозволило доповнити систему аналітичних рахунків управлінського обліку з метою використання в торгово-виробничих підприємствах системи обліку витрат за методом “директ-костінг”;

- систему контролю й управління центрами відповідальності торгово-виробничих підприємств, яку засновано за двома класифікаційними ознаками: розмежування обсягу повноважень та обов'язків; за функціями, в умовах використання АРМБ.

Дістало подальшого розвитку:

- уточнення термінології таких економічних категорій, як “витрати” та “затрати”, неоднозначне тлумачення яких створює викривлення в бухгалтерському обліку;
- окреслено повний спектр комерційних послуг торгово-виробничого підприємства для формування уніфікованої інформаційної системи, яка задовольняє потреби всіх користувачів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці основних напрямів та конкретних рекомендацій щодо удосконалення методики формування та обліку фінансового результату в інформаційній системі управлінської бухгалтерії та пропозицій з бюджетування в умовах використання комп’ютерних технологій, що сприятиме подальшому удосконаленню бухгалтерського обліку, підвищенню його аналітичності та оперативності.

До результатів, які мають найбільше практичне значення відносяться пропозиції щодо:

побудови організаційної структури об’єкту з визначенням взаємопов’язаних функцій структурних підрозділів торгово-виробничого підприємства для підвищення ефективності управлінського обліку;

методики обліку витрат торгово-виробничого підприємства, яка надає можливості своєчасного управління ними;

формування адаптованої до специфіки діяльності торгово-виробничих підприємств системи бюджетування, яка охоплює чотири етапи планування: формування річного бюджету, формування операційних бюджетів, виконання бюджетів, аналіз результатів та формування звітних показників;

побудови робочого плану рахунків для управлінського обліку витрат з виділенням центрів витрат на товарозабезпечення, виробництво, збут та організацію комерційної діяльності для цілей формування фінансового результату та його інтегрованого обліку в системі фінансової та управлінської бухгалтерії;

використання мережної версії програм “1С: Предприятие” та “1С: Управление торговлей”, які поєднують потоки даних окремих підсистем торгово-виробничого підприємства в єдину інформаційну базу знань.

Впровадження у практичну діяльність результатів дослідження надало змогу побудувати ефективну систему управлінського обліку на торгово-виробничих підприємствах Харківського регіону. Деякі положення та рекомендації прийнято до впровадження та використовуються у практичній діяльності торгово-виробничих підприємств Харківського регіону ТОВ “МТД” (довідка № 14/12 від 27.12.2005 р.), ТОВ “Юнітеко” (довідка № 131 від 28. 12. 2005 р.), ЗАТ “Райский уголок” (довідка № 14 від 10.01.2006 р.) та ВАТ “Укрпромобладнання” (довідка № 117/11 від 05.11.2005 р.). За результатами впровадження запропонованих методик отримано позитивну оцінку. Результати дослідження також використано у навчальних курсах “Бухгалтерський облік в підприємствах торгівлі та харчування”, “Управлінський облік” та “Моделі і методи прийняття рішень в аналізі і аудиті” Харківського державного університету харчування та торгівлі (акт впровадження № 1 від 15.03.2005).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є індивідуально виконаною науковою працею, у якій представлено авторське бачення до вирішення наукових завдань з побудови автоматизованої системи управлінського обліку в торгово-виробничих підприємствах. У працях, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у розробці пропозицій щодо побудови автоматизованої системи управління товарними запасами торгово-виробничих підприємств.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, а також практичні результати дослідження були представлені, доповідалися та одержали позитивну оцінку вчених на: Міжнародній науково-практичній конференції “Україна наукова 2003” (Дніпропетровськ, 2003); Науково-практичній конференції “Економіка: проблеми теорії й практики” (Харків, 2003); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 140-річчю з дня народження М.І. Туган-Барановського “М.І. Туган-Барановский - видатний вчений-економіст. Спадщина та новації” (Донецьк, 2005).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені в 7 наукових працях загальним обсягом 1,9 друкованого аркуша, серед яких - 4 статті у наукових фахових виданнях та 3 тези доповідей за матеріалами конференцій.

Структура й обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 160 сторінках машинописного тексту. Матеріали дисертації включають 22 таблиці, 36 рисунків, 19 додатків, представлених на 61 сторінці. Список використаних джерел з 153 найменувань розміщено на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У дисертації на основі проведеного дослідження представлено теоретичні положення, методологічні та практичні рекомендації з організації управлінського обліку в автоматизованій інформаційній системі торгово-виробничого підприємства.

У вступі розкрито актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, основні завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних наукових результатів.

У першому розділі **“Теоретичні та організаційні аспекти управлінського обліку”** науково обґрунтовано роль і значення управлінського обліку з урахуванням особливостей комерційної діяльності, а також розроблено інструментарій ефективного управління витратами обігу торгово-виробничих підприємств.

Дослідження теоретичних основ управлінського обліку дозволило зробити висновки про те, що однією з методологічних проблем управлінського обліку є недостатня систематизація принципів управління витратами, які об'єктивно відображають закономірності розвитку комерційної діяльності. Тому, систему управління витратами визначено як систему економічних засобів і методів спрямованого впливу на інтереси підприємства з метою оптимального узгодження з інтересами споживачів і суспільства в цілому.

Вивчення сучасних публікацій і досліджень стосовно перспектив розвитку управлінського обліку, показало відсутність єдиного інструментарію та технології управлінського обліку в підприємствах України. Таким чином, сьогодні сформувалася точка зору щодо управлінського обліку, яка полягає в тому, що він не існує на підприємстві сам по собі і призначений для розробки та впровадження ділової стратегії.

Побудова системи управлінського обліку на сучасному підприємстві середньої й великої ланки - досить складний і важливий процес. Вимоги ринку висувають перед підприємствами ряд стратегічних цілей, що охоплюють весь спектр комерційних послуг. У цих умовах торгово-виробничі підприємства змушені крім торгово-посередницьких функцій, виконувати функції організації виробничого процесу. Досвід зарубіжних країн лише доводить життєздатність цієї тенденції. У дисертації виявлено чіткий взаємозв'язок функцій структурних підрозділів торгово-виробничого підприємства для цілей ефективної організації управлінського обліку.

Доведено, що стратегічну політику підприємства визначають його функції. Тому, відповідно до функціонального аналізу розглянуто функції торгово-виробничого підприємства, які представлені обсягом робіт, що, в свою чергу, впливає на досягнення цілей підприємства, визначення центрів відповідальності, їх розподіл і кінцевий фінансовий результат.

Для ефективної організації управлінського обліку необхідно використовувати економічно-обґрунтовану класифікацію витрат за відповідними ознаками. У дисертації доведено, що для торгово-виробничих підприємств найбільш ємкими та суттєвими є витрати на товарозабезпечення. На цій підставі запропоновано класифікацію витрат за трьома групами: формування договірної політики; асортиментної політики; задоволення вимог покупців до якості.

Така класифікація дозволяє підвищити ефективність системи управлінського обліку та виявити резерви результативності комерційної діяльності торгово-виробничих підприємств.

Структуру витрат на товарозабезпечення на прикладі ТОВ “МТД” представлено на рис. 1.

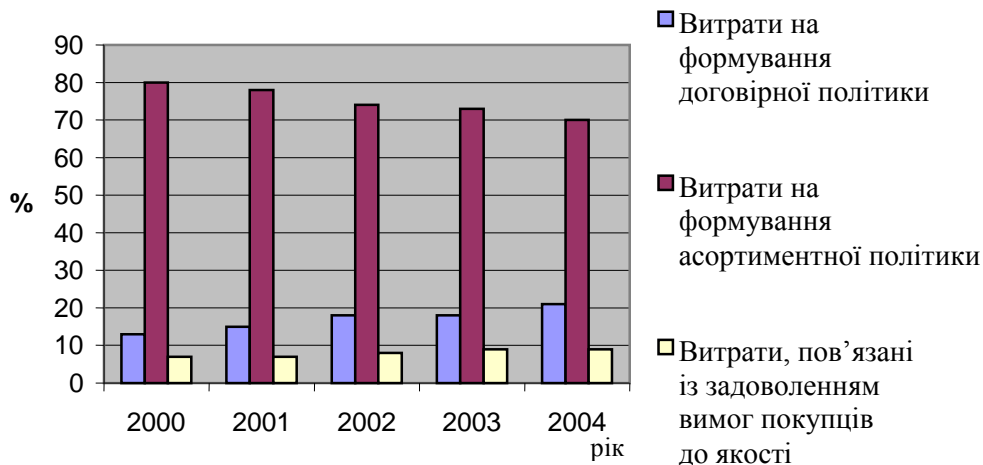

Рис. 1. Структура витрат ТОВ “МТД” на товарозабезпечення

Ця діаграма показує динаміку зростання питомої ваги витрат, пов'язаних з формування договірної політики та задоволенням вимог покупців до якості. Така тенденція буде зберігатися в короткостроковій перспективі, що доказує необхідність гнучкого підходу до управління витратами на товарозабезпечення.

У дисертації на підставі всебічного аналізу способів управління витратами зроблено висновок, що для торгово-виробничих підприємств найбільший ефект дає використання методики оптимізації складських запасів (АВС) та оптимізації періодичності та розміру поставок товарів (just-in-time). Тому, запропоновано модель оптимального розміру замовлення (МОРЗ), що дозволить визначити необхідну кількість товарів.

Таким чином, можна стверджувати, що формування інформаційних ресурсів про витрати торгово-виробничого підприємства є дуже ефективним у межах системи управлінського обліку.

У другому розділі **“Управлінський облік комерційної діяльності торгово-виробничого підприємства”** представлено аналіз проблем і напрямів їх вирішення щодо організації бюджетування в системі управлінського обліку торгово-виробничого підприємства.

Суттєвому підвищенню інтелектуального потенціалу підприємства сприяє процес бюджетування його діяльності, який варто розглядати як технологію складання скоординованого за всіма підрозділами і функціям плану роботи комерційної організації. Бюджетування надає можливість здійснювати комплексний аналіз прогнозів зміни зовнішніх і внутрішніх параметрів, а також розраховувати економічні й фінансові показники діяльності підприємства для оперативного й стратегічного управління.

Доведено, що бюджетування являє собою основну частину системи управлінського обліку. Пояснюється це тим, що бюджети поєднують в собі засоби стратегічного планування та використання розроблених планів; надають базу для контролю виробничих показників; підвищують мотивацію менеджерів і працівників; стимулюють взаємодію та координацію роботи структурних підрозділів підприємства.

Для забезпечення стійкої роботи підприємства пропонується створення трьохрівневої системи адаптивного бюджетування. Згідно з запропонованою схемою обрана стратегія, що відображає основні напрями функціонування торгово-виробничого підприємства. У дисертації розроблена модель процесу бюджетування, адаптована до специфіки цих підприємств, що містить у собі такі етапи: формування річного бюджету, формування операційних бюджетів, виконання операційних бюджетів, аналіз виконання та формування звітів. Запропоновану методику трьохрівневого бюджетування торгово-виробничого підприємства представлено на схемі (рис. 2) і є передовим методом управління. Використання представленої методики дозволяє забезпечити значний ефект у багатьох галузях комерційної діяльності торгово-виробничого підприємства.

При цьому, дуже важливим є питання виділення на підприємстві центрів відповідальності. Розроблена структура витрат торгово-виробничого підприємства має підвищувати мотивацію керівників цих центрів.

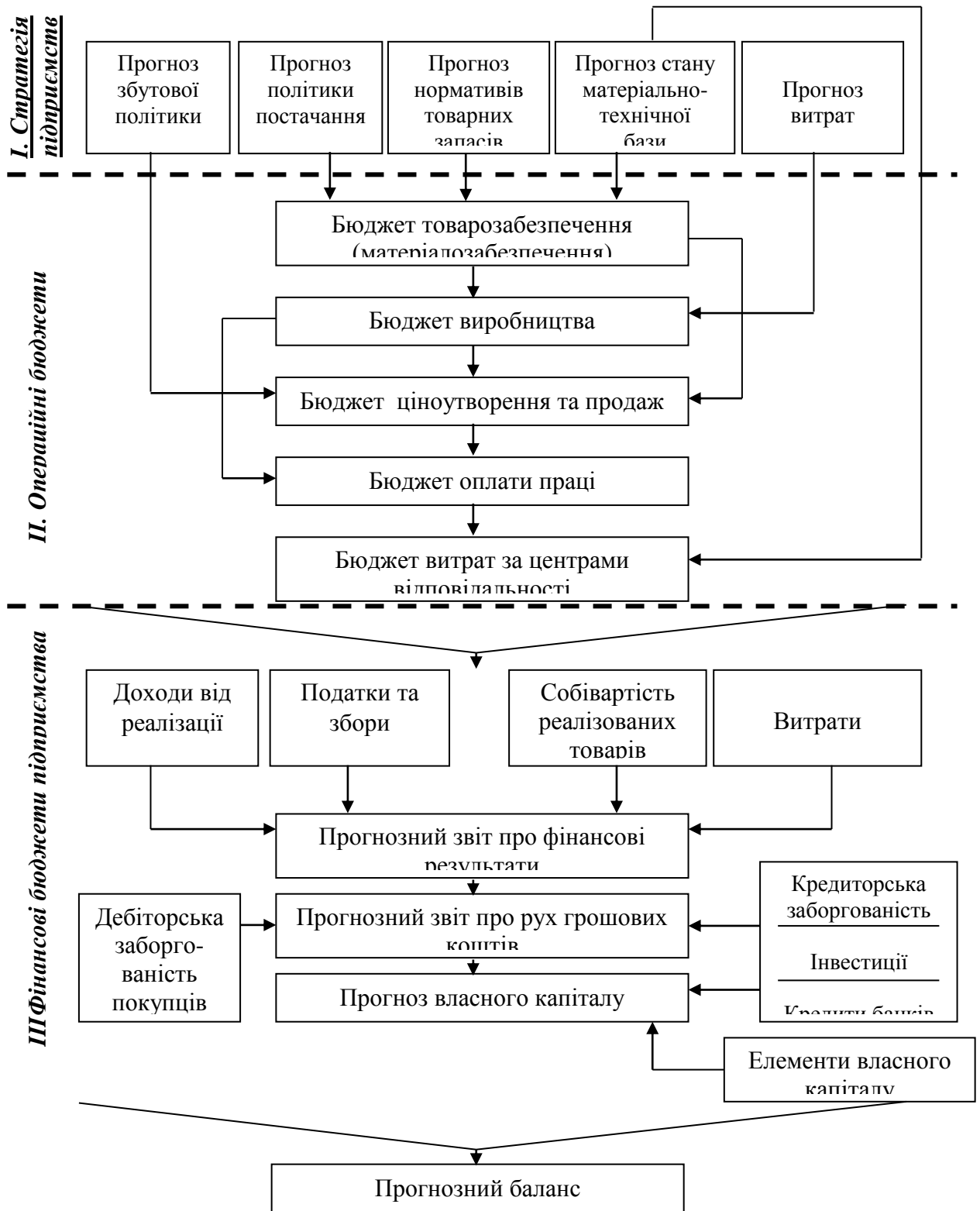

Рис. 2. Методологія бюджетного планування торгово-виробничого підприємства

При формуванні центрів відповідальності доцільно визначити: показники виміру обсягу; базу розподілу витрат; відповідальну особу; оптимальну деталізацію облікової інформації, номенклатуру прямих витрат, обстрагуючись від загальних витрат підприємства.

Розподіл підприємства на центри відповідальності та класифікація витрат є інформаційним фундаментом для організації на підприємстві системи управлінського обліку. На основі аналізу витрат торгово-виробничого підприємства встановлено, що їх економічна природа в частині витрат на товарозабезпечення та організацію комерційної діяльності носить постійний характер, а змінний – у частині витрат на виробництво й збут. Це дозволило рекомендувати систему аналітичних рахунків управлінського обліку витрат, представлену на рис. 3.

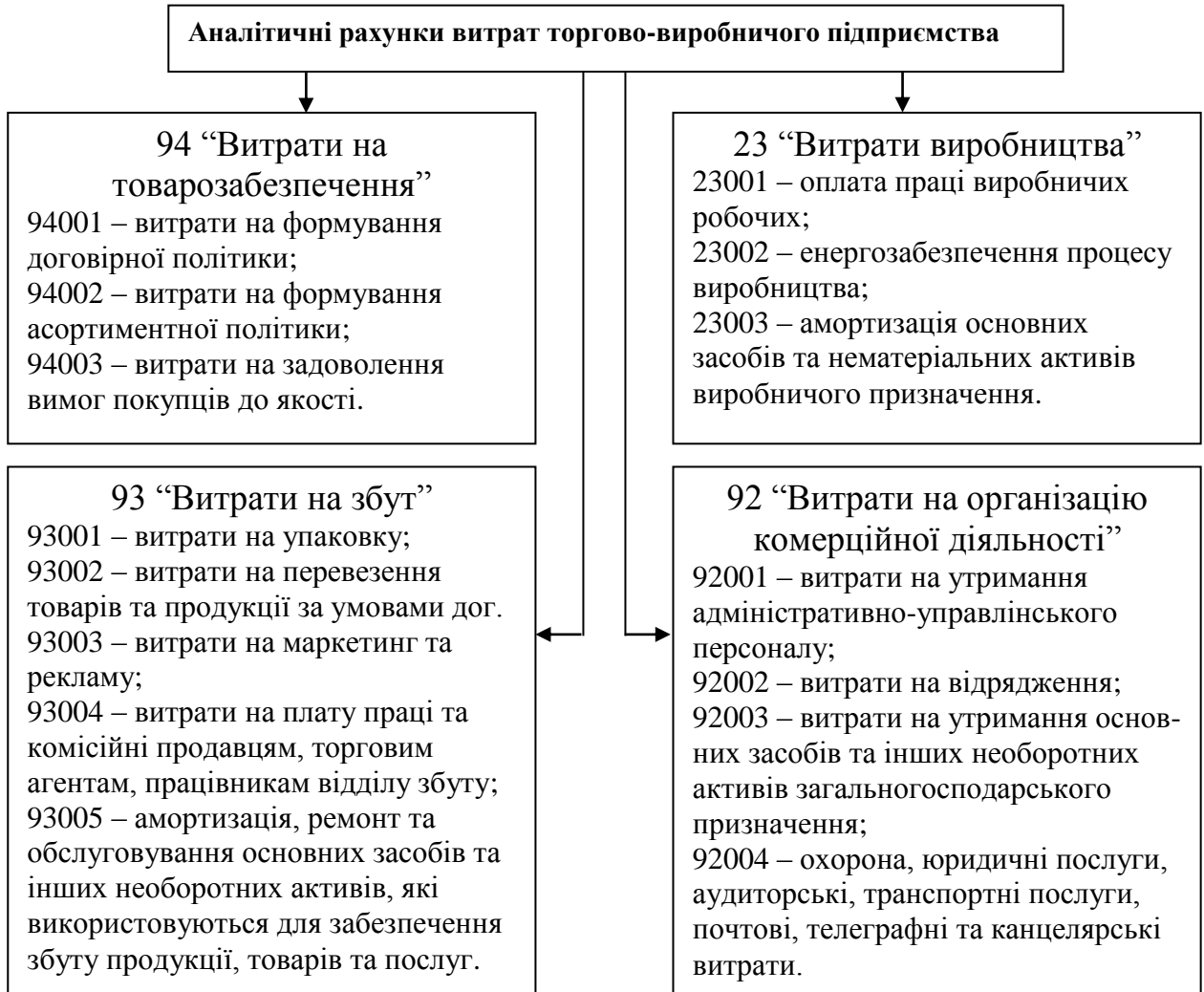

Рис. 3. Система аналітичних рахунків управлінського обліку

Третій розділ **“Удосконалення організації управлінського обліку підприємства”** присвячено дослідженню питань організації управлінського обліку в автоматизованій інформаційній системі управління торгово-виробничого підприємства

Ефективне управління підприємством залежить значною мірою від розвиненості системи управлінського обліку та ступеня її комп'ютеризації. Вимогам ринкової економіки найбільшою мірою відповідає форма обліку, орієнтована на широке використання мереж ПЕОМ і створення автоматизованих робочих місць бухгалтера.

Реалізація загальних функцій підприємства потребує значних затрат часу та ресурсів. Таким чином, очевидно, що є тісний взаємозв'язок між величиною витрат на реалізацію загальних функцій і масштабом підприємства, особливостями його діяльності тощо. Тому для цілей моделювання інформаційної системи бухгалтерського обліку торгово-виробничого підприємства в

роботі використовується комплексне визначення циклу витрат як підсистеми, що включає: бізнес операції та оплату за них (рис. 4).

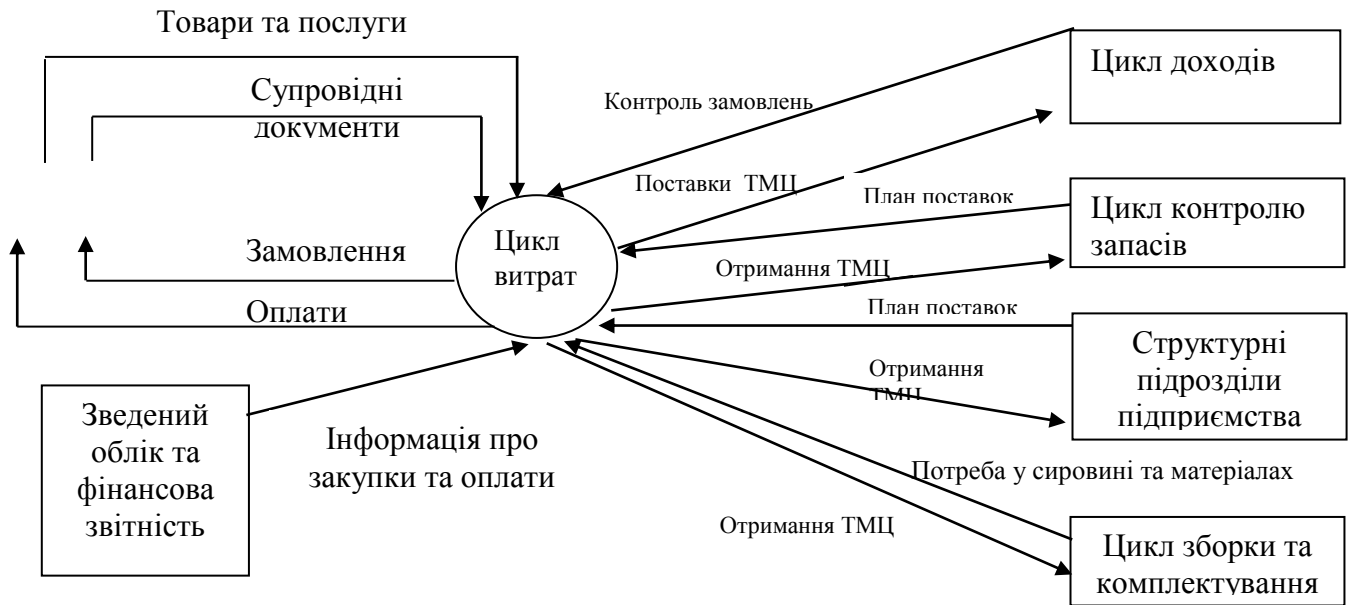

Рис. 4. Схема організації бухгалтерського обліку

Основна ціль циклу витрат в інформаційній системі бухгалтерського обліку торгово-виробничого підприємства полягає в мінімізації загальних витрат на організацію поставок та зберігання запасів, які необхідні для нормальної діяльності підприємства.

На основі циклу витрат розроблено модель комп'ютеризованого управління запасами торгово-виробничого підприємства, елементами якої є оптимальний розмір замовлення, потреба у запасах і постачання "точно в строк" (рис. 5). Це дає можливість одержувати в управлінському обліку деталізовану інформацію про ресурси, події, які впливають на ці ресурси, та контрагентів, які приймають участь в цих подіях.

Ефективність обробки процесів циклу витрат в інформаційній системі бухгалтерського обліку може бути підвищено в результаті надання постачальниками супровідних документів в електронному вигляді через систему електронного обміну даних або через Інтернет. Тому в роботі запропоновано метод бездокументарної сплати рахунків, який є альтернативним до трьохрівневого контролю процесів оплати рахунків, що сприяє економії часу та засобів за рахунок скорочення кількості документів.

Розроблено модель автоматизованого управлінського обліку на базі пакету прикладних програм "1С: Управление торговлей", що дає можливість формувати та спрямовувати інформаційні потоки за наступними етапами наповнення бази знань підприємства: постановка управлінської задачі, формування вхідної інформації, формування бази даних і АВС аналіз привабливості.

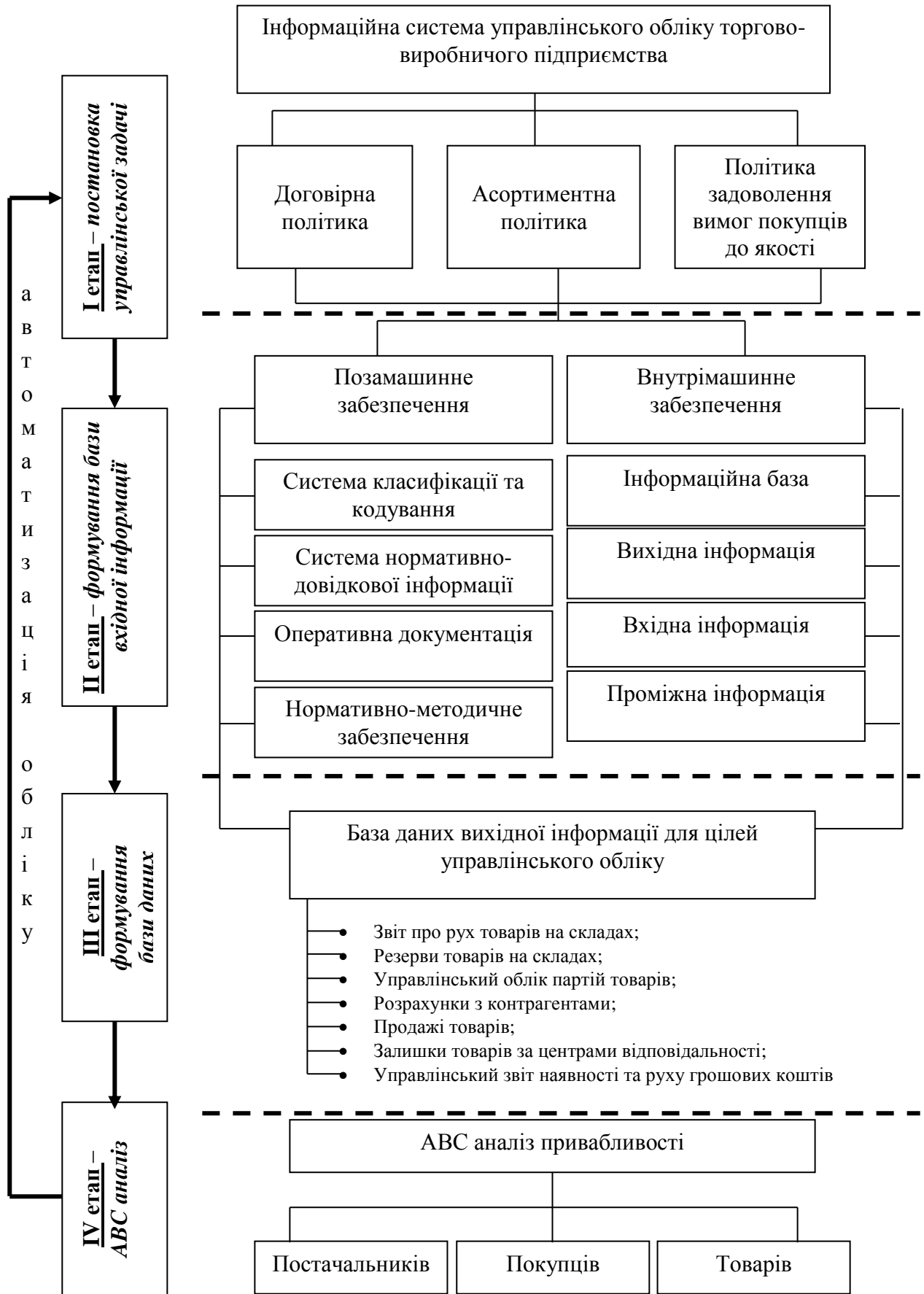

Рис. 5. Модель організації управлінського обліку торгово-виробничого підприємства

Запропоновано форми управлінських звітів: реєстр залишків товарів, резервів товарів, реєстр обліку партій товарів, відомість взаєморозрахунків з клієнтами, клієнтська картка, реєстр обліку реалізації та звіт касових операцій. Це дозволяє одержувати необхідну інформацію для формування договірної політики, асортиментної політики і політики задоволення вимог покупців до якості.

Таким чином, основні положення, рекомендації та висновки роботи орієнтовані на практичне використання працівниками обліково-аналітичних служб для побудови управлінського обліку, а також аналізу витрат торгово-виробничих підприємств.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування та вирішення актуального науково-практичного завдання з побудови і належного функціонування управлінського обліку, що передбачає органічне поєднання методичних та організаційних принципів його проведення. Необхідність цілісного, науково-обґрунтованого формування управлінського обліку, визначила доцільність створення методичних рекомендацій щодо адаптації технологій управлінського обліку і бюджетування на торгово-виробничих підприємствах та визначення їх подальшого вдосконалення. Проведене дослідження дозволило сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. Управлінський облік є підсистемою бухгалтерського обліку, яка формує інформацію для бізнес-стратегії, планування, контролю, аналізу та прийняття управлінських рішень, ефективного використання ресурсів, корпоративного управління за різними видами діяльності. Поряд із традиційними методами управлінського обліку в торгово-виробничих підприємствах доцільно використовувати сучасні методи безперервного прогнозування, комплексного управління якістю, системи збалансованих показників, бюджетування, аналізу відхилень, обліку витрат за видами діяльності.

2. Уточнені поняття “витрати” та “затрати”, завдяки чому виявлено їх спільні та відмінні риси, визначено, що найбільш ємною статтею витрат для торгово-виробничих підприємств є витрати на товарозабезпечення. Тому пропонується поділяти цей вид витрат згідно з політикою товарозабезпечення торгово-виробничого підприємства на три категорії: витрати, пов'язані з формуванням договірної політики, витрати на формування асортиментної політики та витрати на задоволення вимог покупців до якості. Це дозволяє використовувати інформацію, сформовану в системі управлінського обліку, при розробці політики постачання торгово-виробничого підприємства.

3. Виділено основні фактори, що впливають на організацію процесу бюджетування та надають можливість здійснювати комплексний аналіз прогнозів зміни зовнішніх і внутрішніх параметрів, одержувати економічні і фінансові показники діяльності підприємства для оперативного й стратегічного управління. Це дозволило запропонувати модель трьохрівневої системи адаптивного бюджетування для цілей організації управління, що сприяє підвищенню ефективності роботи та забезпечує регулярне одержання достовірної інформації про результати комерційної діяльності підприємства. Запропоновано форми операційних бюджетів для торгово-виробничого підприємства; розроблено систему факторів, що впливають на рівень ризику, пов'язаного з виконанням бюджетного проекту.

4. Запропоновано алгоритм дій з підготовки операційних бюджетів торгово-виробничого підприємства, що дозволяє більш ефективно використовувати результати процесу бюджетування в управлінні. Розроблений алгоритм надає підтримку менеджерам при здійсненні аналізу чутливості складених у процесі бюджетування прогнозів, а також оцінити як зміниться результат у випадку, якщо заплановані показники не будуть досягнуті або включені в модель допущення й очікування не підтвердяться.

5. Аналіз витрат обігу торгово-виробничого підприємства доводить, що в частині витрат на товарозабезпечення та організацію комерційної діяльності вони носять постійний характер, і змінний - у частині витрат на виробництво і збут. Така класифікація витрат дозволила

рекомендувати використання в торгово виробничих підприємствах системи обліку витрат за методом “директ-костінг”, який заснований на дослідженні взаємозв'язку “обсяг продаж - витрати продажу - прибуток”; розробити систему рахунків управлінського обліку витрат обігу з виділенням центрів витрат на товарозабезпечення, виробництво, збут і на організацію комерційної діяльності.

6. Комплексна автоматизація управління торгово-виробничим підприємством з використанням сучасних інформаційних технологій є обов'язковою умовою досягнення оперативності та вірогідності інформації, контролюємости процесів, підвищення продуктивності праці, рівня рентабельності підприємства в цілому. У зв'язку з цим уточнено визначення та завдання циклу витрат автоматизованої інформаційної системи бухгалтерського обліку, побудованої з використанням інформаційних ресурсів управлінського обліку.

7. Розроблено алгоритм логістики бюджету закупок, що впливає на виробничу програму та збутову політику підприємства. Це надало можливість побудувати й впровадити в інформаційну систему торгово-виробничого підприємства модуль планування потреби в запасах з використанням потоків даних системи управлінського обліку. Економічний ефект, отриманий від застосування даного модуля, виражається в зниженні витрат, пов'язаних із зберіганням і дефіцитом товарних запасів.

8. На основі аналізу взаємозв'язків між об'єктами управлінського обліку та потоками даних розроблено структурно-логічні моделі бізнес-процесів, які входять до циклу витрат інформаційної системи бухгалтерського обліку торгово-виробничого підприємства, що відповідає сучасним вимогам управлінського обліку й бюджетування.

9. Запропоновано модель організації автоматизованого обліку, яка орієнтована на укрупнення бізнесу, збільшення штату працівників, зміни законодавства та розвиток конкуренції. Розроблена модель побудови автоматизованої системи управлінського обліку торгово-виробничого підприємства, дає можливість оцінити стан інформаційних потоків на різних етапах формування бази знань підприємства.

10. Впровадження результатів основних науково-методичних розробок у практичну діяльність досліджуваних підприємств сприяло подальшому удосконаленню бухгалтерського обліку, підвищенню його аналітичності та оперативності.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Белявцева В.В. Некоторые аспекты классификации затрат предприятий торговли // Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі: Зб.наук.пр. – Ч. 2 – Харків: ХДУХТ, 2003. – С. 81-84.

2. Пушкар О.І. Белявцева В.В. Альтернативные методы контроля товарных запасов в информационной системе бухгалтерского учета // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб.наук.пр. – Вип. 197 – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 758-763.

Особисто здобувачеві належать пропозиції щодо побудови автоматизованої системи управління товарними запасами.

3. Белявцева В.В. Организация бюджетного планирования: практические аспекты // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб.наук.пр. – Вип. 191 – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 940-948.

4. Белявцева В.В. Автоматизированные технологии организации управленческого учета в торговле // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб.наук.пр. – Вип. 206 – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 224-229.

Друковані праці наукових конференцій

5. Белявцева В.В. Управление эффективностью затрат // Управлінські та технологічні аспекти розвитку підприємств харчування та торгівлі: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 65-річчю з дня народження доктора технічних наук, професора, члена-кореспондента ВАСГНІЛ М.І. Беляєва (19 листопада 2003 року) – Харків: ХДУХТ, 2003. – С. 354-358.

6. Белявцева В.В. Управление финансовыми результатами предприятий сферы услуг в системе управленческого учета // Украина наукова 2003: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (16-20 червня 2003 року): Том 21:Економіка – Запоріжжя: Наука і освіта, 2003. – С. 36-38.

7.Белявцева В.В. Методика распределения косвенных затрат торгового предприятия // М.І.Туган-Барановський – видатний вчений-економіст. Спадщина та новації (20-21 січня 2005 року) – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – С.22-25.

АНОТАЦІЯ

Белявцева В.В. “Организація управлінського обліку в торгово-виробничих підприємствах”. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит - Харківський державний університет харчування та торгівлі, Харків, 2006.

Дисертація присвячена організації управлінського обліку в торгово-виробничих підприємствах з використанням сучасних інформаційних технологій. Дано визначення управлінського обліку в інформаційній системі підприємства, уточнено його роль і значення. Наведено класифікацію витрат торгово-виробничого підприємства, що сприяє підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень. Розроблено інструментарій і технології оперативного управління витратами комерційного підприємства. Досліджено роль бюджетування як елемента системи управлінського обліку. Побудовано модель системи бюджетування, яка подається як технологія складання скоординованого за всіма підрозділами і функціями плану роботи комерційної організації. Розроблено бюджет фірми та здійснено розподіл витрат за центрами відповідальності з використанням облікових даних торгово-виробничого підприємства, що здійснює виробництво й реалізацію меблів. Обґрунтовано доцільність включення модуля управлінського обліку в автоматизовану інформаційну систему торгово-виробничого підприємства. Розроблено модель побудови автоматизованої системи управлінського обліку.

Ключові слова: торгово-виробниче підприємство, система, модель, управлінський облік, витрати, центри відповідальності, бюджетування, інформаційні технології.

АННОТАЦИЯ

Белявцева В.В. “Организация управленческого учета в торгово-производственных предприятиях”. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.04 – бухгалтерский учет, анализ и аудит. – Харьковский государственный университет питания и торговли, Харьков, 2006.

Диссертация посвящена организации управленческого учета в торгово-производственных предприятиях с использованием современных информационных технологий. Объектом исследования является система учета затрат на торгово-производственных предприятиях Харьковской области.

В работе исследовано развитие управленческого учета, предпосылки его возникновения и объективная необходимость его использования как информационной базы управления предприятием. Для успешной деятельности рыночно-ориентированного коммерческого предприятия разработана оптимальная схема управления, основанная на взаимосвязи функций его структурных подразделений. Установлено, что адекватной для торгово-производственных предприятий является экономическая категория “расходы”, которая может быть использована в системе управленческой бухгалтерии. Получила дальнейшее развитие классификация расходов, основанная на системном подходе к организации стратегического и оперативного планирования коммерческой деятельности.

Установлено, что наряду с традиционными методами управленческого учета целесообразно использовать современные методы: непрерывное прогнозирование, стратегический управленческий учет, комплексное управление качеством, система

сбалансированных показателей, бюджетирование, анализ отклонений, учет затрат по видам деятельности.

Дано определение процесса бюджетирования, как технологии составления скоординированного по всем подразделениям и функциям плана работы предприятия. Предложена трехуровневая модель адаптивного бюджетирования для целей системы управления, предложены формы операционных бюджетов для предприятия, осуществляющего торговую и производственную деятельность; разработан алгоритм действий, выполняемых при подготовке операционных бюджетов торгово-производственного предприятия; систематизирована группа факторов, влияющих на уровень риска, связанного с исполнением бюджетного проекта.

Уточнено определение и задачи цикла расходов автоматизированной информационной системы бухгалтерского учета, построенной с использованием современных информационных технологий. Разработаны структурно-логические модели бизнес-процессов, входящих в цикл расходов информационной системы бухгалтерского учета торгово-производственного предприятия. Предложен алгоритм логистики бюджета закупок, оказывающий влияние на производственную программу и сбытовую политику предприятия.

Предложена система организации компьютерного учета, ориентированная на укрупнение бизнеса, увеличение штата работников, изменения законодательства и развитие конкуренции. Разработана модель построения автоматизированной системы управленческого учета торгово-производственного предприятия, которая дает возможность оценить состояние информационных потоков на различных этапах формирования базы знаний.

Ключевые слова: торгово-производственное предприятие, система, модель, управленческий учет, расходы, центры ответственности, бюджетирование, информационные технологии.

ANNOTATION

Belyavtceva V.V. Organizing of managerial accounting in commercial and industrial enterprises. - Manuscript.

Thesis on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on speciality 08.06.04. - Accounting, analysis and audit - Kharkiv State University of Food Technology and Trade , Kharkiv, 2006.

The topical managerial accounting and budgeting issues of trade businesses are examined in the thesis, which includes:

- The definition of managerial is given, its economical importance and role are specified;
- Economic phenomena that qualify as trade enterprises costs is specified;
- The advantages of budgeting are described, operating budget and its supporting schedules are prepared for furniture venders of Kharkiv region;
- Responsibility centers and cost centers are identified for trade businesses;
- Classification of trade business's costs that helps to increase of managerial decision's efficiency is developed;
- Developed model of budgeting is to be considered as new technology of commercial planning for furniture producers and vendors;
- Model for creating automated information system for trade businesses which includes managerial accounting block is proposed.

Key words: commercial and industrial enterprises, information systems, model, managerial accounting, overhead costs, responsibility centers, budgeting, information technologies.

Підписано до друку 04.05.2006 р. Формат 60x84 1/16 Папір офсетний
Друк офсетний. Обл. вид. арк. 0,89 умовн. друк. арк. 0,9
Тираж 100 прим. Зам. № 186

Харківський державний університет харчування та торгівлі
61051, Харків - 51, вул. Клочківська, 333

ДОД Харківського державного університету харчування та торгівлі,
Харків, вул. Клочківська, 333.